

L'esquilon

De sul la pòrta

de l'an nouèl

vos cridam

Bona e urosa annada 2019

L'Esquilon
Revista trimestrala
d'informacion de l'Ostal
Del Patrimoni

Estampariá
CCOR
Plaça Fòch,
12000 RODES
Tel/Fax : 05 65 68 18 75
Mail : contact@ccor.eu

Director de la publicacion
Paù Boni

Participacion a la redaccion
d'aquel numero

Paù Boni
Marlena Boni
Gilles Combes

Mesa en pagina
Chantal Souyris

ISBN 0290-7577

Prètz : 3 €
Prix : 3 €

Edito

3

En mena de conte de nadal

La nuèch d'Augusta	4-8
Lo canhon de la femna sola	9
Lo nadal del piòt	10-13

Histoires - la grande guèrra

Maurice Fenaille	14-15
Emma Calvé	16-17
Païsana de guerre	18

Resòn d'auton

Temps de castanhason	19
L'auton	20
La cançon del vent	21
Sason de darrieirià	22
Lo vent - Nuèch de novembre	23

Justin Bessou

Salut à Bessou	24
Un sovenir de colletge	25

Lenga e biodiversitat

26-28

Universitat occitana d'estiu

29-31

Alidé Sans e Paulin Cortial

32

Convidacion al viatge

34

Patrimoni vegetal

35

La croix occitane

36

Office Public
de la
Langue Occitane
Ofici Public
de la
Lenga Occitana

La diversitat culturala

Salvar la biodiversitat es duèi un subjècte consensual dins nòstra societat.

Tot lo monde es pauc o pro favorable a las politicas qu'aparan la biodiversitat en general.

Mas las bonas intencions sufison pas !!!

Dins la practica es pas totjorn aisit de servir l'interès general e de far florir la biodiversitat , perque l'interès general se truca a l'interès particular, als lobbies !!!

Per çò que n'es de la diversitat culturala, es encara mai complícat sustot dins un país coma França ont desempuèi 700 ans l'unitat passa sonque per l'uniformitat ...

I a pas cap de voluntat politica per far cambiar las causas siquenon de promessas messorguièras jamai tengudas !!!
Una vergonha !!!

Los responsables ont pas ges comprés l'urgéncia de la situacion actuala de las lengas de França. Se nos brandissèm pas las nièras, marcamal se passeja !!!

Òsca donc al Diari « la cultura en occitan », lo jornal de l'I.E.O OMP que ven de festejar sos dètz ans d'existéncia en portant plan naut lo drapèu de la diversitat culturala .

Òsca a tota la còla per aquel polit travalh.

Paù de BONI

EN MENA DE CONTE DE NADAL

La nuèch d'Augusta

Novèla

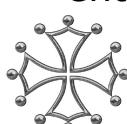
A mesura que caminava, camina que caminaràs. sus aquesta rota jamai acabada, sentissiá sos pès e sa biaça de mai en mai pesucs, e del prigond de son arma montava un pessament. Jovent plan bastit e galhard Augusta Raynal séra enganat sus sas forças e mai que mai, negligéncia imperdonable per un montanhòl, s'era azardat en plen ivèrn a montar a pè d'Espaliu a San Chèli d'Aubrac, de las ribas d'Òlt a la nauta comba de la Boralda, abans la nuèch. A vint quilometres d'aquí! Perqué, mas perqué aviá causit aquel jom per remirar lo portal roman de la glèisa de Persa ? Es atal que manquèt la diligència.

A Espaliu conéissiá pas degus e voluntava pas de li passar la nuèch. De seguit arrapèt lo camin. Nòstre pelegrin aviá escalada la còsta de Salgas. Passèt los ostals sens crosar degus e tanléu sul platéu una ventada li bufèt sul morre un aire glacial. Gràcias a Dius nevaba pas ! Lo cèl treble viraba al burel. Augusta s'afanava tant e mai. De boscaihons anegresits sonavan la nuèch. Dins lo país pageses e vailets avian menadas fòrças batudas per forrabandir los lops, mas lo remembre d'aquelas bèstias carcanhava lo jovent

Raynal. Ambe son baston de vaissa e lo Laguiola en pocha ensajava de se rassegurar. Ont era an'aquesta ora dins sa fòla entrepresa ? Viradas a drecha, viradas a esquerre, n'era estimborlat. Pas cap de masatge en vista. Quicòm pracò l'encoratjèt: la longa davalada cap a San Cheli èra entamenada. Sailat dins sa capa negra, Augusta caminava al mai corre, quora ausièt o creguèt ausir detrás el de bruches de pès cauçats d'esclòps qu'esclafavan las gravas de la rota. Se voliá pas revirar. Sas sabatas tanben espotissian e fasian rebordelar de pèiras. Sos passes benléu ressundissian ?

Calabrun virèt d'un còp a la nuèch e lo paure marchaire devinava son camin a l'ausida e son cor li fasiá tifa-tafa Lo jovent se tanquèt, lo bruch s'esperlonguèt. Qualqu'un lo seguiá, probable un arpalhant, d'aquelles que semenan la paur en rauban los viatjaires perduts dins l'Aubrac. Lo cèl èra trop escur per corre, adonc tomèt caminar tot tremolant, l'uelh en fintanelà. Subte, a man drecha vejèt una lusor dançaira : un ostal! Augusta Raynal al brutle filèt cap a l'estable entredoberta, un calelh acrocat a una fusta esclairava l'esquina de las vacas.

Una femna molziá. Nòstre galhard un pauc geinat esperèt, lo temps de polsar e de trobar un esclarciment per la paisana.

- Bona serada, madama ! Ajetz pas paur, soi lo nebot de Monsur lo Curat. La nuech m'a dessobtat e me soi percut! .
- Bonser...Sès valent per vos azardar an'aquesta ora. Dintratz a l'ostal. wVenez vos calfar e tastar un pauc de sopa !

Augusta seguèt lo lum. La femna èra pro joventa e sa siloeta revelava un bel esper de matemitat... La crenta del jovent rogissiá tant mai las sias gautas, mas lo fregelum seguèt tengut sol responsable. Lo bufador revelhèt las lenhas dins la chiminèia e las longas flambas de lecar l'ola negra e de revelar la paret escura ont era encrocat lo rosari en forma de M, las fustas ambe lors trenas d'alhs et quelques salsissòts, e al canton lo bel relòtge. Quora vesèt l'ora Augusta sosquèt a son oncle, lo canonge Alexandra Griffol, un que veniá de Laguiòla coma aquela pendula. Cossí contar son aventura sens endurar sa santa ira o son rire encara mai terrible ? Un seminarista barrutlaire ambe una femna! Abans de s'assetar diguèt lo benedicte. La nolença de la sopa de caulets lo reviscolèt. Descobrièt sus la chiminèia la fotografía sepia d'un soldat mostachut e sos uelhs crosèran alara aquelles de la femna joventa: se plorava. Òc, aquel soldat èra son marit, dalhat quelques meses pus lèu per une bala de l'enemic al ras de Sedan. Demorava soleta dins aquela borieta. Sola ? Nani Maria Pradel l'èra pas pus ambe lo dròlle qu'esperava de son éroi esçantit. Augusta trobèt las paraulas doças per l'apasimar, aquí al canton del fuòc en espelucan las castanhas de la grasilhada. L'ostal isolat, èra benléu a mieja ora de San Cheli d'Aubrac. Ambe la nuèch negra e los arpalhands tant val se tancar dins l'ostal! Lo nebot del canonge Griffol podiá pas refusar l'ospitalitat de la veusa. Dormièt pas gaire, somiava d'encendis que cremavan los bòsces emai de pilhatges. Tres còps tustats a la pòrta lo desraberan de la cachavièlha: gemeira, Maria Pradel lo suplicava d'anar a San Chèli querre madona Bouyssou, que sentissiá la jasilha de prèp. Capèl enfonsat sul cap, la capa sul l'esquina e baston dins la man, Augusta sortiguèt. Defòra primalba alucava la comba... e la néu. Estaquèt l'eissarpa al tom del col e ardit! landèt fins a la rota. Aquí ausiguèt lo crussiment d'une branca seca. Sens cap de paur espepiava lo camin. Pas res. Vegèt pas res si que non quelques tròces de lenha enfonsats dins la néu e de pesadas frescas. L'ostal d'Eugenia Bouyssou se quilhava vas la dintrada del vilatge. Tanlèu butat lo portal, lo viattaire cugèt s'estrementir davant un personatge bel e reguergue al ventre tibat com'una barrica, armat jol nas d'uma mostacha galesa e dins la man d'una ganiva que rajava lo sang. L'omenàs cridèt:

- De que volètz monsur ?
- Cerqui madama Bouyssou !
- Aquò's pas aquest' ostal. Aquo's darrièr l'ostalaria de Pelat. v
- Mercéplan, monsur, mormolhèt Augusta entomant al boquier de San Chèli son territori.

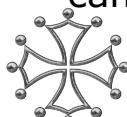

La seguida landèt coma un liuç que n'ai de mal a sègre per o contar. La bastissa de la familia Bouyssou revelhada a cops de baston, las paraulas aborivas d'un seminarista al mièg de la marmalha aconsomida, las grases tarrabastosas jos las galochas de madona Bouysou. Puèi lo caminar pesuc dins la flaçada de néu...

Un bolat de lach plan caud los esperava sus la taula de l'ostal Pradel. Eugenia Bouyssou, mèstra femna, era. Esperta levandièra. D'en primièr ajèt sieis nenis - quora gisclavan tot lo barri ausissian - puèi los dròlles del vesinatge o de la parentat coma ambe Maria Pradel aqueste jom, palla coma cèl ivernenc. Augusta se sentissiá pataudàs, malbiaissut, tot moquet. Avian pas besonh d'el, alara las saludèt, caraguèt sa biaça e caminèt dusca San Chèli. Jos las cofas blancas los ostals s'acoconavan al tom del cloquièr dins lo silenci particular d'aquel matin de decembre. Lo cèl era lachenc, l'aire viu e lo jovent marchaire soscava a la nauta figura del canonge Griffol. Sos uelhs negres mancarián pas de l'espinchar del cap als pès ! Ausissiá la votz gròssa e rocalhosa lo questionar: « Alara, bogre d'abelhard, d'ont sortisses ? Arser, te crejava dins la diligéncia d'Espaliu. Ont èras passat ? » Los ostals de San Chèli avançavan un per un vas el, puèi l'airal de la comuna, e a senestra la caminada burèla l'esperava de peira freja. Escalèt las tres grases, brandièt tres còps lo tustét de ferre e la porta s'entredobrièt sus una femneta pelblanca, la brava Felicia, tota vodada al servici des prèires de la parròquia. E ben, publicarem pas la soscadissa d'Augusta : res endevenguèt pas de sas prediccions. Alexandra Griffol coma l'amistosa Felicia potonejèt son nebot, lo pressèt de se lavar e de se vestir de sec.

Un còp dins la sia cambra, lo jovent seminarista se plantèt devant lo miralh e vegèt fin finala lo personatge que veniá de dintrar dins la caminada: un paure barrutlaire tot espelofit, lo morre roge coma lo parpel, tot quichat dins son vestit negre, molhat, nevat, agorrufat, tal coma un corbàs escapat de la cisampa ! Saique lor aviá fach mai que mai pietat, mas pas la mendra pebrinada ! L'aiga cauda fumava dins lo pegal. Emplièt la cubeta e un còp despolahat de sas plumas orrèrs, tastèt al benastruc lavatge del morre als pès. L'armari noliá la farda canda. Se tornèt vestir, puèi s'espandièt sul lièch, mas Felicia, que seguissiá lo fum congostós del vin caud, tustava a la pòrta...

Doas oras aprèp, en direcccion de la sala de manjar, Augusta soscaua a son aventura de la nuèch passada, al bruch de cauçaduras ferradas o d'esclòps que l'avia persegut, à la maurela Maria Pradel. Aquela femna, l'auriá pas jamai encontrada se serà pas ataulat al cafè del Palais en esperant diligéncia. Tot aviá començat quora remirava lo portal de la gleisa de Persa ambe los apostols alinhats jos las lengas de fuòc de la Pentecosta... La sala de manjar èra ambe la cambra de l'evesque la pus genta pèça de la caminada. Una fenèstra bèla se durbissiá sus la plaça e esclairava lo vaisselièr

de garric ont lusissiá de polida terralha. En passejan los uelhs sus las altras parets podiá veire lo crucifíc e mai luenh un tabléu que representava la Santa Cena. Lo canonge e los sieus vicaris acabavan de dintrar. Monsur l' Abat Juli Garrigues, bel e tèunhe, las cilhas embartassatas e l'agach negre, se metèt a drecha de monsur lo Curat. A man senèstra, monsur Leon Calmels, un omenet al morre redond. Augusta de fàcia se forçava de far riseta. Seriosament lo benedicte sièt prenat en lenga latina que tant anava a lors sotanas negras. Las salcissas e l'aligòt boteran un pauc d'alh dins l'ambient e Leon Calmels acabèt de destibar la caminada. Aprèp los eveniments pesucs, aprèp lo desastre de Sedan, caliá ben que la vida torna prene, noirida per l'esper d'une embelida. Lo jovent Augusta de soscar a la veusa Pradel. Anariá quèrre de novelas totara a cò de Bouyssou. E de tornar crenher lo curiosetat a propaus de son abséncia arser. Monsur lo Curat aviá la paraula nauta, lo nas fòrt e l'uelh viu. Uèi, Augusta lo trobava un brigalh trufaire. Mas pas la mendra question venguet a sas aureilhas, alara interroguèt son oncle sus la sia santat, lo preguèt de narrar las darrièras novèlas de l'Aubrac. Lo canonge contèt las malaventuras de la familia Ginestet de Regausson que la coardisa del pagés menèt a l'orle de la roïna. « Augusta, mon pichon, cal èstre solid coma lo ròc ! Dins la vida l'om s'apeva sus aquò que sap resistir ! »

La vela del cèl s'era levada, lo blau banhava lo vilatge. Lo jovent Raynal escalava las grases de l'ostal Bouyssou. Un bruch de botelha copada s'escam-pilhèt. « Mila dius ! Banasta ! Emplastre de pega ! » Lo menusier Bouyssou dins son talhièr complimentava un de sos dròlles. Augusta se signèt. Un pauc pus tard, conversava ambe Eugenia que lo rassegurèt sus la sia parenta Maria. Aquela s'era alarmada trop lèu : la prensa se podia perlongar mai. Eugenia se cargava de l'ostalada abans de la tomar veire. Fisariá sos enfants a la mame-ta. Lo seminarista fasiá sautar sus genolhs la pichoneta, Sofia, tota anelada de pel, que cacalassava. El se congostava d'aquel bufal de tendror que revertava a sos fraires e sòrres dins la boria pairala. Los tornariá veire per Pascas. Un còp engolat lo tè d'Aubrac, saludèt los Bouyssous. Marcel e Enric quitavan pas la batalha ambe d'espassas de lenha, en naut al plancat. Era ora de tomar a la glèisa, d'ajudar las femnas que netejavan, polissián los candelièrs, omavan l'altar... Totara, los tres prèires se van clavar per ausir lors parroquians en confession. San Chèli s'aprestava a velhar. Cadun se teniá al caud. Pas cap de can per las carrièiras. Una eissarpa de fum se desplegava sus las teuladas.

La nuèch èra negra coma un tachon quora las campanas se brandièran a gran balanç alucant suls camins tant e mai de calelhs. De Belvezet, de Servières, des Tozes, de Frayssinosa, del Suquet, de Renjart, de Verminièiras, del Sabornèl, del Lepadon, des Cambons, del Recors, des Clamens, des Tabornels, de la Bòria del Grifol, las familhas de païsans atacavan lor cami-

natge cap aval. Lo freg, la néu ni mai la cisampa, res los arrestaria pas. La glèisa s'empliet. La velhada de pregària es entamenada. Alavetz lo cant de montar plen de vam devers la volta escura, levat pel buf des montanhòls. Augusta s'es engulhat dins las estalas a drecha de l'autar. Ara sosca, prega. canta el tanben e d'aquí entre aquí sos uèlhs fintan dins la mièja escrinya e cercan a reconeisser de figures del país. Una votz delarga un cant de Nadal : Es nascut lo Divenc Enfant... La fervor populara persegúis lo nadal. E aval, al fons de la glèisa, lo portal s'entredobrís : una siloeta camina per lo reg estreit, monta cap a la capela del Cor Sacrat de Nostre Senher ont qualqu'un li balba un sèti. Aquò's Eugenia, la cara enlusida tant per lo gaug que per las candeletas de la grepia. Mila pensadas trebolan Ia pregaria del maluros Augusta. En davalant de la cadièira, lo canonge Grifol sospira : qual sap s'aquò's mas paraulas que tant bolegan lo miu nebot! La desca davant el lo seminarista davala per quistar. Comença per lo reng de senestra, se sarra de la Dona Bouyssou. Aquela li bufa dins l'aurelha :

- Lo pichon es nascut a la debuta de la nuèch. Tot s'es plan passat. Ara la mama e lo nenon se pausan.
- Cossí se sona ?
- Augusta... coma son paure Païre.

Quora lo jovent se torna quilhar, crosa lo còp d'uelh de son oncle. E lo méteis risolèt s'aluca de pic sus lors fàcias de fèsta.
Gaujós Nadal! Ufanosa nuèch d' Augusta !

decembre de 2012
Andrieu Galdemar

Lo canhon de la femna sola

Viviá tota sola dins son ostalet. Pas pro jove, ni polida, ni richa per que qualqu'un se trachèsse d'ela, tirat un pichon bonjorn quand la trobàvetz pels passes.

Amassava broquilhons e lenha mòrta, pels bòscs, per téner un bocin de fuòc, lo ser, jos son oleta de sopa magra.

E lo fuòc fasiá nàisser de vegadas un boquet d'estèlas, coma un fuòc d'artifici que veniá regaudir, un momenton, sos uèlhs de vielhòta e son ama de nena.

Aviá pr'aquò un companhon, un sol: un traçòt de canhon negre que la natura aviá aguda la fantasiá de li far una pata tota blanca.

Aquel detalh amusava lo drollet vesin que, cada matin, en anant a l'escola, passava davant lo cledon de l'òrt de la vesina e s'arrestava per calinhar lo canh.

Un ser de decembre, la paura femna tota sola quitèt son canton d'ostal per prene la volada, benlèu sul même camin que las esteletas de son fuòc...

Lo drollet oblidèt pas son amic, lo canhon demorat sol, abandonat a el-même, e se desembulhèt per li metre, cada jorn, quicòm dins l'escudèla.

Qualques jorns abans Nadal, l'enfant diguèt a la siá mamà :

- Mamà, vòli pas pus aquel canhon de raça que m'as promés per mon Nadal.
- E per de qué ? Ieu que comptavi de te far grand plaser...
- Es plan vertat, Mamà, mas me fariás encara mai de plaser se me do navas la permission d'adoptar lo canhon de nòstra paura vesina que ven de morir...w
- Lo tròbas pas un pauc vièlh trop borrut mal tengut ?
- Mas, Mamà, es pas de sa fauta. Ai páur que qualqu'un l'amasse per lo metre a la SPA ont serà malurós per que degun lo voldrà pas adoptar. Ieu lo coneissi, lo sabi aimable e ne farai mon amic...
- As plan rason, mon enfant ! Soi urosa de veire qu'as bon cui. E per que l'aimas aquel canhon, vai lo quèrre de tira. Li farem una bona plaça al ras de nautres. Mas serà a tu que revendrà de plan t'en ocupar... »
Avètz aquí cossí, pel darrièr Nadal, alara que se parla d'uèi pas que de « robòts » e de mecanicas electronicas per amusar e gastar los enfants, un drollet de chas nautres agèt lo pus polit present de Nadal que posquèsse desirar.
E Bobí aviá retrobat son bonur ambe son mestron que l'aimava. Urosa mamà ! Aviá comprés qu'èra bon de realisar, quand se pòt, lo raive de son enfant, e subretot que cal pas jamai metre a mal, davant un enfant, lo vam de la generositat.

Yvonne Portalier - Maurice Bony

Lo Nadal del piòt

Cò pièg que pòsca arribar a un èstre naturalament pèc es d'aque-sir tot d'un còp de capacitats intellectualas. Ne dobtatz ? Alara vos vau rapportar l'aventura d'un piòt que ne demorarián ni mai los òsses, perque, coma sabètz, los òsses de piòt agradan tant e mai als cans. Aqueste piòt de mon conte aviá al mens l'instint de se conéisser e de saber que, l'intelligéncia, l'aviá pas. Causa puslèu rara, ja que l'im-mensa majoritat dels piòts se considèra bravament avisada, e se confla

e pavoneja orgulhosament, de tant qu'a una opinion avantatjosa de se. Nòstre eròi, al contrari, sabiá, coma l'ostarda sapièt lo vòl pesuc dels seus pichons, qu'aviá pas cap de li-gam ambe lo rei Salomon, e qu'èra un bestiàs acabat dempuèi lo jorn que nasquèt. E coma l'umilitat es lo refugi ont se gandisson los pècs. o per melhor dire, ont se deurián gan-dir, nòstre piòt, umilament, decidi-guèt de s'adreiçar a qual foguèsse mai qu'el e que totes, e que dins l'afar d'una nuèit li faguèsse venir qualche veta. Acaminèt sa requista a l'Enfant Jèsus, qu'asoravan a l'os-tal que dins lo pati lo piòt i demorava.

Sabiá que l'Enfant pòt protegir lo que lo prèga, e que la tanta Carmela, gardiana del pati, dins mai d'una escasença l'Enfant la tirèt de braves anuèges. De mai, l'Enfant divenc èra tan manhac e avenent que vos atirava e vos convidava a li demandar qualche gràcia. Atal, cresta bassa, los uèlhs mièges dubèrts jos la membrana blava que los protegissiá, nòstre piòt se sarrèt de la veirina ont l'Enfant vestit de seda blanca anciana, arborant dins la man dreita son pichon glòb terrèstre d'argent susmontat d'una crotz, deslargava la gràcia de sa cara risen-ta e la bontat de sos uèlhs de veire sul paure ostal e sos estatjants.

E l'Enfant, se remembrant que Francés, lo d'Assisi, agachèt los animals coma fraires inferiors, sentiguèt un mo-vement de simpatia envèrs lo gallinacèu destinat a assoi-rar la goludesa dels umans, e volguèt accedir a sa suplica. Mas quand sapièt cò que lo piòt demandava, la manòta espompida qu'anava ja se baissar per acordar, se tornèt levar, e dins lo len-gatge del mistèri, l'Enfant Jèsus diguèt al piòt:

- Mas, as plan consirat çò que sollicitas, tu ?
Coma lo piòt apiegèt sa demanda, L'Enfant s'atemèt dins son refús.
L'intelligéncia, per un piòt, èra coma la beutat per una clovissa:
don inutil, e benlèu quitament funèst ! Mas lo demandaire insistiguèt: voliá a tot pèdre aquela qualitat que se presa tant dins l'òme !
E alara, lo pichon Jèsus acordèt...

Lo piòt sentiguèt coma se al dedins de son cap s'alucava una lutz viva.

O vegèt tot clar e bleuge. El èra un volatil desbiaissat que tenián dins un pati, li getant cada jorn la noiridura, sens que li impausèssen d'autra obligacion ni d'autre trabalh que de s'engraissar e de s'esplaissar. Sos congenèrs, los autres piòts, èran en semblabla situacion e, sens maitas enquistas, picoravan lo gran, devoravan la pastada de bren, glopejavan assadolats, pavonejavan, cortejavan las piòtas e se dormissián de bon sòm, dins la tebesa de la galinièra que los abrigava de nuèit. Nòstre eròi, dotat de la facultat d'entendre, entendèt que los autres piòts èran benaüroses. Quant a el..., aquò variava : se fasíá de missant sang, de longa ansiós, totjorn a tressautar, calculant çò que li poiriá arribar aprèp aquela existéncia vesiada, e s'aquò durriá. Tardèt pas gaire a aquesir de novèlas rapòrt a aquela extremitat.

Paraulas escapadas a la gardaira, convèrsas ambe las vesinas ilustrèron lo sicut. Na Carmela aviá la tissa de rondinar:

- Confla-te, piòt, que deman te pluman... Veiràs un pauc, quand Nadal arribarà...

E mai nòstre eròi, ambe l'intelligéncia e tot, poguèsse pas parlar ni demandar çò que se passariá per Nadal, concebiá plan que podiá pas èsser quicòm de bon. E non, deviá èsser una causa plan marrida, plan crudèla, plan plan terribla. Aquela conviction se renforcèt quand, alara que se sarrava lo temps anonciat de Nadal, lo piòt s'avisièt que lor impausavan e el e a sos companhs, un regim extraordinari, inexplicable. De qué èra aquò, me volètz dire, de tant los embucar de boletas de pan, e puèi, de tant lor butar barbarament dins la garganta de noses entières ambe lor clèsc, duras coma calhaus, e de mai en mai nombrosas duscas a vint per jorn ? Nòstre protagonista cresíá sentir que li se fendiá lo papach. « Jamai las digerirai pas », se pensava, aufegant. E a la fin, las digerissiá, mas se passava la jornada entièra tot agrepit e dormilhós, coma los òmes que patisson de dilatacion gastrica...

Un matin, qu'acabavan de li administrar la vintena notz. una vesina dintrèt, la terralhièra d'a costat, e faguèt a Na Carmela :

- Auriatz un piòt ja prèst ? Plan emboiricat ? Lo cosinièr del sénher marqués m'a cargada de lo cercar... Es pel ressopet de Nadal. Cal que siá de primièra borra.
- Aquí n'i a un que diriatz un cambajon... Agachatz-lo, e sospesatz-lo.

E emponhant nòstre eròi per las patas, maledespièch d'una resisténcia desesperada, la femna bufèt sus las plumas de las garras per far véser la pèl espetant de graissa.

- Sembla pas marrit, declarèt la terralhièra. Li demandarem quatre pesos, e me donaretz a ieu un parelh de pecetas...

- E lo cosinièr marca sièis doros al sénher marqués... e fai tirar - respondèt Na Carmela.

Al nòstre piòt, la cresta, la meca e los barbilhons avián blavejat còp sec. Pausat a tèrra per la dòna Carmela, a pro pena se podiá téner sus las patas. Aviá perfectament comprés, ja qu'aviá la facultat de comprene. L'anavan vendre, per lo sagnar e lo chapar cap e tot ! Orribla sòrt !

E de qué podiá far, el, per i escapar ? Fúger del pati ? S'amagar ? E ont anar ? De pertot, son volum, son fatal grais fin d'aucèl de luxe l'acompanharián coma una senténcia de mòrt. Lo primièr que l'agantariá lo còltorceriá, e lo metriá a rostir. Pas d'escapa ! Sa malasòrt seriá la de sos companhs..., levat qu'aicestes desconeissián la trista destinada, e la velha de lor escotelatge, se manjarián ambe lo meteis apetit la racion de pastada de bren, e s'engolirián las duras noses sens protestar. Alara nòstre piòt comprenguèt perdequé Jèsus li disiá ambe son sorire de crosetas :

- Mas sabes, tu, çò que demandas ?

E se tornant revestir d'umilitat, arribèt a dintrar dins lo pichon membre ont s'adreitava la veirina, e sa pregària muda s'elevèt duscas al toston mannat. L'Enfant sabiá ja de qué virava. Comprendiá la tragedia interioira del malaïrós aucèl que, a la diferéncia dels autres de son espècia, coneissiá, ja coneissiá l'embucatge, lo cotèl ponchut, e anava conéisser la farcida impia, lo forn ardent, lo novèl abocinament a una taula ont se rison, se bevon de champanha, en machevant lo blanc de la paua polalha. Pietadós, Jèsus baissèt tornarmai la man, e mormolhèt:

- Vai en patz. Crentes pas.

Lo piòt s'enanèt, consolat, tranquil, perque en el aviá surgit una fòrça remirabla, un ressòrt desconegut, la fe ! E la fe es bona pels quitis piòts, e es mai fòrta que lo cotèl e que lo forn ! Lo piòt crentava pas, ja que l'Enfant li aviá comandat que crentesse pas. Pr'aquò, las circonstàncias avián de qué vos esglasiar. L'avián atrapat dins lo pati e portat a las cosinas del marqués. E aquí, son futur borrèl, lo gasta-salsa s'afficava a li far engolir gorpats d'aigardent, alternant ambe el dins la tasca. Pauc

a pauc. l'ebrietat capissiá nòstre piòt. Sos passes èran trantal-hants, sa cresta escupissiá de fuòc. Un vertitge l'embarbolhava.

Al mitan d'aquel vertolhon, li semblava sofrir una transformacion. Sos membres perdián lor elasticitat. A chicas e micas, al luòc d'un piòt de carn, se tresmudava en piòt de carton coloriat, fòrt plan modelat, quilhat sus doas patas d'aram. E ausissiá d'esclamadisses enferonits dins la cosina. Lo cap cosinièr repotegava, encolerit, lo gasta-salsa.

- Per véser çò qu'auràs fait del piòt. Bogre de brandapinta ! Lo teniás e l'as daissat escapar!

E gaireben a l'encòp, la domaisèla cridava :

- O aurem tot vist ! An pas portat aicí lo dindonèl de Betelèm ! Vèni, minhòt, que te vau tornar a ta plaça !

Qualque sàssic aprèp, nòstre piòt, encartonat del tot immobil. repausava al pè de l'Enfant Dieu que, de dins sas borrassas. benesissiá los pastres, e recebiá los dons dels Reis Magues.

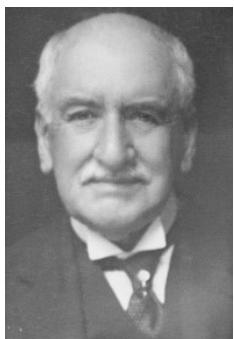
Salvat del suplici, salvat dels caissals alabres que li aurián mestegada la carn, lo piòt badava ambe una infinida reconeissença l'Enfant divenc. Trapava que estar aquí, a sos penons, jol buf pasible del buòu e de l'ase, èsser un de mai demest lo bestiari sacrat, èra una sòrt melhora que non pas la d'abans. una sòrt aürosa. Alleloia !

Din Nòu contes de Nadal

HISTOIRES - LA GRANDE GUERRE

Maurice Fenaille, un industriel mécène au cœur du conflit

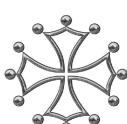
Le nom de Maurice Fenaille évoque pour beaucoup le musée éponyme de Rodez. Pourtant, durant la guerre, son action ne se limitera pas au champ culturel. Il apportera ainsi son soutien indéfectible aux soldats blessés.

Les Aveyronnais connaissent tous le musée Fenaille Rodez, musée d'archéologie et d'histoire, et ses statues menhirs décorées. Musée Fenaille, le mécène qui donne l'hôtel de Jouéry pour abriter des collections rassemblées par des savants Aveyronnais depuis 1837, est un personnage majeur du Rouergue.

En revanche, son action humaniste et humanitaire lors de la Grande Guerre est moins connue du grand public. Pionnier de l'industrie du pétrole en France, né à Paris le 12 juin 1855, il fait fructifier l'entreprise familiale, créée par son père François Antoine et dont il rend la tête en 1883. Grâce à la situation florissante de son industrie, il voyage dans le monde entier. Son esprit scientifique lui permet de repérer les dernières inventions et de les rapporter pour les mettre en pratique (auto-mobiles, avions, électricité), développant ainsi au maximum les capacités de la Maison Fenaille. Peu après la déclaration de guerre en 1914, son fils Pierre, industriel automobile et plus tard pilote de rallye (24 Heures du Mans, Rallye de Monte-Carlo, etc.), est mobilisé au sein d'une armée de l'air naissante. Le 4 septembre 1916, Pierre Fenaille échappe de peu à la mort lors d'un combat aérien au-dessus de Cléry-sur-Somme. Le père finance la reconstruction de la mairie, de l'école, offre soixante-dix maisons aux nécessiteux et contribue à la mise en place de l'eau courante dans le villageurement touché par les combats. Par la suite, l'un de ses petits-fils recevra le prénom de Cléry. Lors de son mariage avec Marie Colrat de Montrozier, il rachète le château de sa belle-famille, un vieux manoir situé à Zénieries, commune de Montrozier. Fasciné par la tapisserie il y consacrera d'ailleurs plusieurs ouvrages et soucieux du progrès économique pour attirer les jeunes filles de la région vers le monde agricole. Les ouvrières copient des tapis anciens et travaillent sur des cartons d'artistes contemporains.

Un établissement pour tuberculeux

Cette demeure, répertoriée comme « Château de Zénieries, hôpital bénévole n° 19 », accueillera, dès 1915, dans ses vingt lits. L'assistance aux convalescents militaires. Actuellement en cours de rénovation, elle appartient à la

famille Boubal qui y a installé depuis 1989 une exploitation agricole.

Vers 1911, après des études consacrées à la race bovine aubrac ainsi qu'à la race ovine lacaune, Maurice Fenaille fonde à Montagnac, toujours près de Montrozier, une école d'agriculture. Dès 1915, il va y ouvrir un centre de rééducation pour les soldats réformés et mutilés. Il fonctionnera pendant toute la durée de la guerre et même au-delà. Le centre est prévu pour accueillir une vingtaine de blessés. Pour Maurice Fenaille, il s'agit de « rendre la terre à ceux qui la cultivent et qui, la défendant, ont versé leur sang ».

A cet endroit se trouve aujourd'hui une exploitation agricole ; le Groupement agricole d'exploitation en commun (GAEC) dcs Clapugues.

18. - Sanatorium Fenaille

En 1912, alors que la France des villes était frappée par la tuberculose, Maurice Fenaille décida de construire un établissement sanitaire à l'intention des Aveyronnais de Paris atteints de ce mal. Bâti sur le site, alors désertique, d'Engayresque, il fut mis à la disposition des autorités militaires entre 1916 et 1919 pour y accueillir les soldats atteints de tuberculose. Il en reprit alors la direction et constitua un sanatorium civil de 70 lits. Puis, il en fit don au département de l'Aveyron en 1935. L'établissement a été baptisé hôpital Maurice-Fenaille. Si l'on ajoute qu'il fut aussi le mécène attitré du sculpteur Auguste Rodin, qu'il assista également, en 1922, à l'ouverture du tombeau de Toutânkhamon, on obtient le portrait d'un personnage hors du commun que l'Aveyron ne doit pas oublier dans les célébrations du centenaire 14-18.

Centre Presse du 3/02/2014

Emma CALVÉ

Rosa Noémie Emma Calvet, dite Emma Calvé est une cantatrice française (soprano), née à Decazeville (Aveyron) le 15 août 1858 et morte à Millau (Aveyron) le 6 janvier 1942.

Elle chante en Inde, au Japon, en Australie. On trouve même sa photographie dans les tablettes de chocolat Poulain.

En juillet 1914, elle est à Berlin pour organiser des concerts. Elle y rencontre la cantatrice Lily Lehmann : « Croyez-moi, retournez vite en France ! » lui conseille celle-ci, et devant une ébauche de question de la part de la Française, elle conclut : « Chut ! je ne dirai plus rien ! » Calvé a compris : la guerre est à nos portes. La Diva regagne Paris en hâte. Ainsi, sans cet avertissement amical et discret, Emma Calvé aurait connu, comme tant d'autres ressortissants étrangers, les camps de concentration allemands. Elle eût été empêchée d'accomplir ce beau devoir civique que son âme de Française ardente et patriote lui dicta tout au long de la guerre 1914-1918.

Elle se mobilise pour la plus noble des tâches. Elle part pour l'Amérique donner des concerts au profit de la Croix-Rouge. En d'innombrables manifestations, elle chante « La Marseillaise » et les œuvres de Déroulède. Tantôt en costume d'Alsacienne, tan-

tôt vêtue de noir, elle quête inlassablement. Des poupées, confectionnées et habillées avec ses châles de théâtre, sont mises en loterie : à 5 dollars le billet, une poupée atteindra la somme record de 40.000 francs or.

De cette randonnée patriotique, l'inoubliable concert du Central Palace à New York, en 1916, comble de ses 30.000 spectateurs, en fut l'apothéose. Voici le récit qu'elle en donne elle-même dans ses Mémoires : « On avait improvisé une estrade que j'ai dû atteindre par une échelle. Toute vêtue de noir, drapée dans notre beau drapeau, j'ai entonné le premier couplet de notre glorieuse Marseillaise, dont le refrain était repris par les chœurs du Metropolitan Opera. Mais voilà qu'après le deuxième couplet, la foule entière, dans un élan

d'enthousiaíme indescriptible, a poussé le cri : « Aux armes, citoyens ! » répercuté par l'immense verrière de la coupole avec une telle force que je me suis sentie vaciller comme un arbre qu'on vient de déraciner. J'ai dû m'accrocher à la hampe du drapeau, le cœur battant, saisie d'une émotion intense, les larmes aux yeux. « Comment vais-je faire pour chanter en pleurant », ai-je dit aux choeurs qui m'entouraient. — Me rappelant tout à coup avoir entendu dire que la grande tragédienne Rachel déclamait le dernier couplet : « Amour sacré de la Patrie », comme une prière, je me suis mise à genoux, étreignant le drapeau, et je l'ai ardemment chanté, à demi-voix, au milieu du recueillement de la foule frémissante. L'effet a été prodigieux ! On m'a enlevée sur un pavois et j'ai quêté... pour la France dans un casque de poilu. Je ne faisais que vider et remplir mon aumônière improvisée. — En m'accompagnant au bateau, le président de cette soirée m'assure qu'avec les quêtes et les entrées, la recette dépassera environ cinquante mille dollars, soit cinq cent mille francs (ceci est écrit en 1940). Je ne mentionne le chiffre exorbitant de cette soirée mémorable que pour rendre justice au grand élan humanitaire du peuple américain. »

1918.

La fête de la Victoire la voit à Paris pour célébrer l'Armistice à l'Opéra-Comique. Calvé retrouve ses parents : sa vieille mère, son frère, sa belle-sœur, son neveu Elie qui, sur le passage des troupes, au défilé de l'Arc de Triomphe, s'écrie en voyant passer le général de Castelnau, originaire de Saint-Affrique : « Bibo l'Obeyrou ! ». Ce qui lui vaut un grand et affectueux sourire de la part du Grand Soldat.

Extrait Emma Calvé

Georges Girard

PAISANA DE GUERRA

E per que Dieu consèrve a tos aus un sosten
Que salve dels perilhs e lèu lèu te fague naisser
Ton regardon
darrièr esper d'aquela vida
Que deman tombariá en conolha sens el

Puei quand totes dormiràn nenes, vaquièr, sirventa
Tu vielha encara represas, petassas los debasses
Respond a ton soldatou que se demesís dins las trencadas
Dins la neù e la fanga, la nuech solid l'espaventa

Plora enfin dins ton lièch duscas que tos uèlhs
Sentissan dins lo som tarir la sorga amara
E tasta dins ton pantais un repaus efermèr
Lo gal l'acorcha d'un claron plan funtós

Per que deman lusigan los carreùs de la bòria
Quillha te bordièra e lucha aital duscas a fin
Contra l'absença, lo dòl, la tèrra e la fam
Dins la batèsta que degun devinha pas lo tèrme

Lucha per conservar bàsques, camps e prats
La renonada, lo nom de l'ostalada anciana
Que te prenguét joventa un ser e te faguèt sieuna
T'encadenet per totjorn per de ligams sacrats

Mai granda que faguèsse certas la vèusa antica
Mai que Penelòpa en un secret saique ordissant
La tèla bufèca per se gardar del mancaire
Devèm te remirar, tu la providéncia rustica

Tanben quand aurem caçats los enuasidors
E que festarem la santa deslivrança
Voldriái que te metèsssem, tu maire, veùsa, sorre
Al mièg dels eròis, a la plaça d'onor

Pastra del sol païsana de França
Jean FABRE

Temps de castanhason

Quand los pelons madurs se destacan de l'aubre,
se retròban suspreses sus una flaçada de fuèlhas mòrtas.
Atencion als fissals per vòstres dets furgaires :
lo pelofre eiriçat se para amb sas agulhas !
Que son polidas apuèi las castanhas novèlas,
lisas e rebombèlas, plan ceradas de fresc !
Seràn plan aculhidas, a la fin d'una velhada,
grasilhadas sul fuòc, tastadas ambe de citra.
Onoradas seràn coma de reinas grandas
quand vendràn far corona a la piota de Nadal.
Al talhièr fin del pastissièr, las reconeisseretz,
sucradas e confidas, coma doçors de fèsta.
Sovenètz-vos pr'aquò que dins lo temps passat
sauvèron de la famina tantes paures umans,
obrièrs de las vilòtas o cuols-terraires del campèstre.
Lo patanon encara èra pas coneugut
e li calguèt de temps per se far acostumar
que lo monde crentavan de s'empoisonar.
Mas à fòrça de far, castanha e patanon,
se faguèron prodèl per melhorar la vida
dels trabalhadors paures del monde occidental.
Seriá benlèu plan bon de retrobar lo gost
de las noiriduras sanas, simplas e naturalas,
coma quand burgalhàvem per bòsces e falguièiras
Tanplan que vendrà un jorn, tant per gost e rason
e per necessitat que fugirem l'artificial.

Yvonne Portalier - Maurice Bony

L'auton

Per aquel temps de tardor, tot lo campèstre se tench
jol pincèl meravilhós d'un artista misteriós
mesclant tantas colors en sabents mestissatges
que son encantament pels uèlhs.

La davalada es una sason ont la natura abenada
se fa veire, fin finala, maire plan generosa.

De pomas son a culhir en abonde.

Sus las trelhas e dins las vinhas,
las grunas bluas dels rasims
donaràn a la tina lo vinòt del país.

Pels camins caves de las castanhals,
los pelons badalhaires rison als castanhaires.

En vila, los « castanhièrs d'Espanha » laissen redolar
per la jòia dels enfants, lors fruchas lisas coma de joièls.

Anatz culhir de tira las amoras de la barta
abans que se'n embucan los estornèls pilhards.

E l'esquiròl nerviós amolona e rescond
avelanas, aglands, faginas e granas secas.

Espelisson los campairòls : non ! non ! pas apr'aicí!

Anatz pus lèu tracar aval, al fons del bosc,

Los cercaires, enganats per las falsas indicas,
se fan pas de presents ; a cadun son secrèt.

Podètz veire pr'aquò passejar per falguièiras
de panièrs plan garnits de supèrbes caps negres.

Las darrièiras ròsas tristament nos sorison.

Las abelhas s'afanan sus qualquas flors tardivas.

Los aubres se despolhan ; las brugas se flostrisson.

S'amassan las irondas que lèu prendràn volada.

Tornatz-nos l'an que ven, gentas domaiseletas ;
de l'Africa aculhenta, portatz-nos lo solelh !

Las nèblas nos fregisson, las chiminèias fuman.

Per rescaufar sos rumatirmes, nòstre vièlh canh de vira
se sarra del fogal ont petoneja l'ascla
qu'apara l'ostalada dels gafals de l'ivèm.

Yvonne Portalier - Maurice Bony

La cançon del vent

Vent ! Amb tu la natura tota se met en fèsta
e canta quand s'ausisson tos fiulaments.

Vent ! Siás ben tu, lo primièr musicaire de la tèrra,
e los aubres que saquejas e espelofisses
son tos instruments de musica.

Dins la frejura del matin,
a la broa dels sendièrs de la montanha,
los uelhons de las pensadas caninas
patisson a reténer lors lagremas.

E aval luènh, al mièg de las gençanas,
aquej masuc percut sembla pas qu'un closquet de nose
sus una mar vegetala.

Pr'aquò, las sentors d'aquela tèrra miuna
son coma imprimits dins ma memòria
e me tòrnjan tals qu'èran al temps de mon enfància
e que me destrigavi d'arribar a mon ostalon
per engolir una tòsta de calhada.

A la montanha, los enfants i èran pas gaire gastats.
Totes pichons prenián per costuma de luchar dins lor còrs
e se fasián pus resistants.

Del même biais, lo monde se metián de caractari.
Aimavan tant lor libertat !
Se vesián a l'imatge dels aucllasses
Que curbelejan amont naut dins lo cèl.

Yvonne Portalier - Maurice Bony

Sason de darrieiriá

Dins mon sovenir, ô país magnific,
fas nàisser l'imatge d'una artistica
brodariá.

Los aubres de los bòsces, dins lor
fuelhum,
an retrobat de doças colors de mèl.

Jol rovilhum de las falguièiras, cresí
plan
que nos espien de pichons èssers
misterioses.

Escrinceladas d'aur vièlh, de fuèl-
has volatejan
al ventolin del matin, suls prats
emperlats de rosal.

Las aigas de cristal de los cranes estanhos
se tenchan de blau crus, jos las pradas passidas.

Tos casals reire vièlhs semblan aconsomits
mas son encara pro fòrts per desfisar los ans.

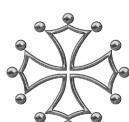
Las montanhas luenchencas espèran, de segur,
lor capelon de lana, a mand d'estre tricotat.

Passejaires meravilhats, quistaires de campairòls,
profitatz per de bon dels darriùrs presents de la natura.

Un raiet de solelh dins la pauma de la man,
una volada d'aucèls traversant tot lo cèl,
son per vos un convit per far un grand viatge.

Natura espranhada, beltat simpla e veraia,
comola nòstre cur sens artificialitat.

Yvonne Portalier - Maurice Bony

LO VENT

Ausissi lo vent que bufa :
Aquel vent a pas de nom.
Se lèva sus la mar rufa,
Me prendrà sabi pas ont...

Per delà la nuèch sens luna
Cal curar lo rieu sens pont.
Al païs que tot s'engruna
La sèrp sortis de sa tuna,
La set escantis la font.

Sus l'espandi de las brugas
Pertot mônta la tremor.
De cada part de belugas,
Fugissi per las aubugas.
Aquel vent se ditz : amor...

Joan BODON
(décembre 1969)

Nuèch de novembre

A solelh colc s'acaba la jornada
E ma canson
La vòstra vida s'es escantida
Com'al canton
Lo fuòc de brandas e de boissons.

Dins l'òrtet de peiras e de crotz
Se plora mon còr
La nuech es davalada
Tot es escur
Me cal clavar l'ostal e dormir.

Ausisse pas pus vostre rire e la votz
Que m'encantava.
Ara me cal esperar lo nòvel jorn
E Taiga viva
Qu'enlusira lo solelh de Dieu.

Andrieu Galdemar

Justin BESSOU

SALUT A BESSOU

Uèi, un bèl tropèl de Felibres :
Mèstres d'òbras, Majorals
Son venguts, uroses e libres,
Te portar lors saluts corals.

A tu, BESSOU, nòstre cantaire
Qu'as cantat dins ton estrambòrd
Los Païsans, dins la Lenga d'òr
Que clantis totjorn sul Terraire.

Soi pas coma tu, grand poèta,
Mas aime tant ton parladis
Que ma Musa à la tia repèta
Que mon amor per tu floris,

Vei tot aquel grand fum de monde
E reconoïs sens dire " non "
L'ONCLE JANET, TATA MANNON
E POLITA qu'amb' tu confonde.

Curat-Poèta-Majoral
Tu que traçères nòstra draïa
La segrem a ton lum que raia,
O nòstre mestre après MISTRAL !

*(Dich davant lo monument de l'abat BESSOU lo dètz de
junh de 1962 à Vilafranca).*

Josep Vaylet

UN SOVENIR DE COLLETGE

Te revese amagat dins una longa ropa,
E per fintar ton nas pas besonh d'una lopa !
Te vejère, BESSOU, dins ton ama e ton còrps,
N'i a dejà quatre còps sèt ans, èri pels òrts
Del Colletge e qu'à Espalion latinejave
E tot còp susave
A z' estòrse lo còl à z'un tème o version.
E despièi ton imatge es demorat dins ieu...
Nos portèras un brinde en fina lenga nòstra
Que me cambavirèt mon jove entendament ;
E despièi sias estat mon Mèstre que me mòstra
Lo camin dels sèt rais que sègue fièrament.

SOUVENIR DE COLLEGE

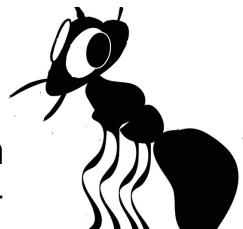
Je te revois emmitouflé dans une longue soutane
Et, pour remarquer ton nez, pas besoin de loupe.
Je te vis, BESSOU, en ton âme et ton corps.
Il y a de cela quatre fois sept ans, alors que je me trouvais
Dans les jardins du Collège d'Espalion, où je m'initiais au latin
Je transpirais quelquefois
En tordant le cou de quelque thème ou version.
Et depuis lors ton image est restée gravée en moi...
Tu nous portas, en fine langue maternelle, un toast
Qui bouleversa mon jeune entendement,
Et, depuis, tu as été le Maître qui me montre
La voie des sept rayons que je chemine avec fierté.

La preservacion de la diversitat del vivent sus la nòstra planèta es sus totas las bocas, de'n pertot los òmes s'alarman de la disparicion de las espècias, de l'apauriment del nòstre mond voat a l'esplecha industriala qu'alimenta nòstres desirs illimitats de consomacion. L'exemple de las minas de coltan d'Africa centrala (element essencial dins la fabricacion dels smartfòns, entre autres) es eloquent : son extraccion es facha dins de condicions inumanas e provòca la destruccion de la selva locala. La tièra es longa, de la pèrda de biodiversitat dins l'òrt del vilatge fins a la disparicion d'espècias qu'avèm quitament pas agut lo temps de repertoriar al prigond d'Amazonia... Tot aquò es plan coneget, pasmens las causas avançan pas. Es ben-lèu lo « logicial », lo « biais de pensar » qu'es blocat. Es que seriá pas nòstra incapacitat a comprene la pluralitat, en general, que nos empacha ?

L'istòria d'una presa de consciéncia

Dempuèi Carles Darwin e L'Origina de las espècias sabèm que la diversitat es al còr del vivent, sempre movedís, cambiadís e evolutiu. Es aquela diversitat que permet a la vida de cambiar de fòrmas, de s'adaptar als mitans naturals, de traversar las crisis, e es ela que dona aquel caractèr unic a la nòstra planèta blava. A la meteissa epòca (sègle XIX), las avançadas de la coneissença scientifica del vivent se tuèrton ja a la revolucion industriala. Òm s'avisa de la fragilitat de la natura e dels dangièrs d'una esplecha desrasonada de las ressorsas. En America del nòrd, la conquista de l'Oèst transformèt prigondament los païsatges, la descobèrta d'una natura salvatja e liura s'acompanhèt, rapidament, d'un sentiment d'inquietud davant lo degalhatge e la destruccion sistematica. L'idèa dels pargues nacionals faguèt alara son aparicion e los primièrs defensors de la natura se faguèron entendre coma lo filosòf e poèta Henri David Thoreau. Aquel contèxt american nos interèssa : es tanben l'istòria d'una destruccion de biodiversitat e de culturodiversitat amb lo masèl dels Amerindians (portaires d'una riquesa linguistica e culturala rara, res que pel nòrd). Podriam tanben apondre l'afrosa deportacion dels esclaus africans que mescla aquí tanben profièch economic, eissartatge e anequeliment cultural... Òm comprehèn, alara, que la biodiversitat ecologica es prigondament ligada a la pluralitat linguistica, culturala, e al respièch de l'estre uman. Apartenèm a la natura, sèm coma ela, multiples.

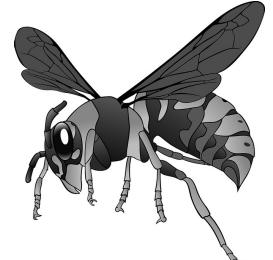
Dels aubres a las lengas

A la noción de « biodiversitat » podèm apondre la noción de « culturodiversitat ». Aqueles dos concepçes son estrechament ligats. Se, tre lo sègle XIX, la question de la salvagarda de la riquesa naturala foguèt pausada,

faudrà esperar encara longtemps per la metre en relacion dirècta amb la riquesa linguistica e culturala de las societats umanas. Aquò s'explica per una rason simpla : protegir la natura es sovent la protegir dels òmes e de sas activitats. D'aquí nos ven una vision dualista de las causas, i auriá los òmes d'un costat e la natura de l'autre. Los pargues nacionals dels Estats Units ilustran plan aquò : d'espacis immenses sensa preséncia humana. Mai l'òme es de'n pertot sus los cinc continents e saupèt, coma las autres espècias, trobar la seuna plaça, a son biais e diferentament segon los luòcs. L'òme tanben portèt sa pèira a l'edifici de la biodiversitat e desvelopèt milantas lengas per ne dire tota la riquesa. Aquí ont la pluralitat culturala demésis : plan sovent la natura es amenaçada. En 2005, l'UNESCO, dins sa Convencion sus la proteccion e la promocion de la diversitat de las expressions culturalas metèt en relèu las amenaças que pesan sus la diversitat de las culturas umanas e faguèt lo ligam amb la biodiversitat. Coma o ditz Christophe Rulhes (veire l'article sus son espectacle Lenga dins aquel Diari) : « Aquí ont grelhan los aubres se parlan las lengas ». Aital, l'eissartatge gigant de l'illa de Borneò (per l'oli de palm) destrusís lo mitan natural dels orangotans mas tanben del pòble nomada de la selva malaisiana : d'espècias son en dangier tant coma la lenga dels Penan qu'es pas apresa dins las escòlas qu'aculhisson los enfants exiliats.

L'òme que plantava las lengas

De mai en mai de gents fan ara lo ligam entre biodiversitat e culturodiversitat emai i aguèsse encara tant de camin de far ! Lo Pargue Natural Regional del Lengadòc Naut comencèt, per exemple, una mesa en valor de son patrimoni natural en ligason amb la cultura e la lenga occitana. La senhaletica bilingua, las aisinas de comunicacion o la sensibilizacion dels escolans del territòri, entre autres causes, van dins aquel sens. La solucion es segurament dins las iniciativas localas, menadas al quotidian. Lo « local es internacional », evidentament. França es en trin de se rendre compte de la riquesa naturala de son territòri, deuriá tanben se far a l'idèa que la màger part de sos sitis naturals remarcables son de luòcs ont se desveloperon d'autres lengas e d'autres culturas, ara amenaçadas. En Guiana, a la Reünion, en Nòva-Caledònia, en Corsega, en Bretanya, en Occitània, al país Basco... plan sovent, la biodiversitat tròba un resson dins la precision e la riquesa del vocabulari de las lengas de l'encontrada. Una espècia o una planta que desapareís es tanben una paraula que s'escafa : lo mòt que saupèt dire aquela realitat, madurat de siècle en siècle (veire a aquel prepaus l'entrevista de Josiana Ubaud dins aquel Diari). La batèsta se deu menar sus los dos nivèls : per enfin sortir de la separacion Òme / Natura e comprene que sèm al mond e que lo mond es en nos. Pausar la question de la diversitat del vivent es tanben pausar la question de las lengas e de las culturas, de la plaça de l'òme amb sas diferéncias al còr d'un mond que desfugís l'uniformizacion. Biodiversitat e culturodiversitat entretenon de relations de dependé-

ncia, son doas fòrmas de diversitat consideradas coma estrechament ligadas e essencialas per la subrevida de l'umanitat. La question, fin finala, es pas de salvar la planèta mas de nos salvar, nosautres, los umans. E çò que fa la nòstra umanitat, justament, es en granda part lo lengatge. Dins un roman ecologic avant l'ora, Giono imaginava un « òme que plantava d'aubres », aquel òme deu ara tanben plantar de lengas e las saupre far grelhar, bèlas e divèrsas, per poder dire sos endemans.

Le Diari mai/junh 2018

Universitat Occitana d'estiu de La Guépia

Claude SICRE

Deus Fabulous Trobadors au Forum de las lengas de Tolosa, Claude Sicre qu'ei un deus actors culturaus màgers laguens l'occitanisme. Uei que l'encontram entà parlar de l'Universitat Occitana d'Estiu de La Guépia.

En tot observar la programacion de l'Universitat Occitana d'Estiu, qu'observam ua volentat hòrta d'anar de cap tà un public "normau", pas sonque un public occitanista. Après quauques annadas, e'ns podetz díder se v'i escagetz e quin ètz entà hèr s'encontrar locutors naturaus e occitanistas ?

Foguèt ma primièra volontat quand, a la demanda del cònsol, ai acceptat de m'ocupar d'aquela universitat. D'en primièr per ausir l'occitan en defòra del quadre dels cors, de la part de monde que ne foguèt la primièra lenga, e que parlan entre eles de lors vidas. Davant los estagiaris e amb eles. Per la pedagogia de la lenga, perque dins aquelas conversacions, passan tota mena de causas indirèctament, que nos enriquisson sens qu'òm se'n avise. Per la prononciacion, tanben, e la pluralitat de las expressions popularas entendudas dins lo vam dels escambis. Per que los estagiaris entendant parlar de l'istòria d'aquelas personas. Enfin per que l'universitat se rapròche de la población. D'una autra part, ensajam de multiplicar los rapòrts amb los abitants, en defòra de tota preocupacion occitanista dirècta, per far de ligams (intervention al bal dels pompièrs, a la ceremonia del 14 de julhet, organizacion de rencontres en francés sus de subjèctes a prepaus de la vila e son canton ...) .

Talhèrs, cors, debats, activitat en lenga, qu'avetz encòra tot un programa entà dar un usatge a la lenga.

Lo Cinemà, lo teatre, la cançon, los estagis de cant, las lecturas, tot es fach per ausir d'occitan.

Podèm pas organizar ongan lo concors d'istòrias risolièras que fasèm dempuèi 4 ans : lo reprendrem l'an que ven e coma l'aviái promés en lo lancant, lo primièr prèmi va passar de 500 a 5000€, que seràn ofèrts per un mecèn

L'enveja de suscitar eth debat que caracteriza tanben la vòsta Universitat d'estiu. Debat sus la lenga mès pas sonque ?

Fasèm pas gaire de debats sus la lenga e sus l'occitanisme. Puslèu de conversacions (ongan, una sus l'aiga amb un fontanièr ; sus nòstras rela-

cions amb los USA, amb la preséncia d'un vesin qu'es lo rèirefelen del President Theodore Roosevelt e lo pichon nebot de l'autre President Roosevelt : son aujòl a agut una correspondéncia amb Mistral e sòmia d'ajudar a montar una Mireia modèrna (avís als musicians occitans interessats !) .

A priori, l'Universitat de La Guépia que's caracteriza per ua vision de la lenga, un estacament a la lenga parlada, autentica, pròcha deu locutors naturaus. Ei un engatjament hòrt ?

Òc, plan fòrt.

Fòrça monde qu'an pas agut l'astre de grandir dins un parlar precís, que se son retrobats a legir e escotar de parlars nombroses e divèrses dins lor engatjament occitan – ieu lo primièr – an besonh, enveja, de se perfeccionar dins un parlar, dins una cultura locala.

Encòra un còp la programacion artistica que serà eclectica e de qualitat, e'ns podetz presentar drin eths grans moments d'aquera edicion.

Cors lo matin, mantun nivèl o especialitats : per exemple Murièl Vernières s'adreça sustot a de monde que vòlon utilizar l'occitan dins lor vida professionala o que n'an besonh dins lor vida associativa ; i aurà tanben un cors especializat suls parlars lengadocians e gascons que seguisson Garona, un per debutants etc...

Puèi un estagi de cant amb Laurent Cavaillé (Du Bartàs), un estagi de borrèia amb Sarah Capel acompanhada a l'acordeon per Hervé Capel (Duo Artense), un estagi de violon per Basile Brémaud (Duo Artense) e un estagi de musica animat per Ivison Santos (Pernambouc) : estudi dels instruments tradicionals del forrò.

L'estagi « Attrapes » a destinacion dels 7/13 ans – succès l'an passat – es reconduch organ e serà animat per Aurélie Neuville (Bombes 2 bal) L'aprèp-miègjorn, conferéncias (bilanç operacion Al Canton ; rapòrt amb los USA...) o passejadas (toponimicas amb Bedel, ecologica amb lo fontanièr, istoricas, etc).

En fin d'aprèp-miègjorn, rencontres amb de locutors aborigènas e occitanofòns « naturals ».

A 19h los aperòs-balètis (Lo Jaç, Duo Artense, Ivison Santos etc)

Lo ser, cinemà de plen aire, concèrts lo dijous amb Laurent Cavalier per son espectacle solo en partenariat amb lo Lez'art festival qu'enriquirà la programacion amb dos autres concèrts. Programacion tanben rica e festiva pel grand bal del divendres de ser amb Bassacada (bal trad'oc), Escambiar Roots Bal (de membres de las Bombes 2 Bal amb un extraordinari musician de Forrò del Parnambouc e una cantalona campiona del monde d'acordeon que mescla

lo repertòri tradicional occitan amb lo «musette» d'en çò seu pontuat d'intermèdis de fest-noz breton. Sens comptar las suspresas !

Que v'i escagetz cada annada tà tornar dar un usatge a la lenga, drin de normalitat. A tèrme, e pensatz que sia possible de tornar dar un usatge regular drin sus tota l'annada ?

Soi fòrça optimista a long tèrme sus la vida de l'occitan. E quitament a tèrme mejan : sufirà a un moment, de quelques réussidas espectacularas (cinemà, musica, roman traduch) per atraire subtament de centenats de milièrs de joves e de mens joves. Per permetre aquelas òbras, cal un trabalh pacient e en prigondor ; lo que se fa a La Guépia e endacòm mai. Mas cal qu'aqueste trabalh pacient prepare dirèctament aquesta espelisson. Es aquí, me sembla, que La Guépia se distinguis dels autres eveniments occitanistas : cresèm fèrme a aquela estrategia.

Profièchi d'aquesta entrevista per far passar un messatge : se i a de monde motivats per donar un còp de man (acuèlh, organizacion sala : possibilitat lòtjament sus plaça), contactar Lenga Viva :

universitat.laguepie@gmail.com

Le Diari mai/junh 2018

Alidé SANS e Paulin CORTIAL
VIATGE POP A CÒR UBÈRT
HENERÈCLA

"Torni a caminar un viatge mes...", las permèras paraulas deu disc aqueste. E quin viatge ! Tres ans après la sortida deu son permèr album Eth paradís ei en tu e ua pièla de concèrts per Occitània, Catalonha, País Valencian e la quita vila de New York, la musi-

caira aranesa Alidé Sans que torna dab Henerècla. L'opús qu'inaugura la creacion deu label Hètaman, en tot enregistrar (enfin) la soa collaboracion dab lo musicaire avaironés Paulin Cortial. Lo viatge pòp qui s'obreish per la breca questa, que potza en l'energia de l'empont, generosa e a còr ubèrt.

Cantaira, multi-instrumentista, autora, compositora, juntada preu Paulin Cortial guitarrista e fina aurelha adobaira, l'Alidé Sans qu'alinda lo son cant encarnat e cargat d'emocions, tostems prestit de ròck, soul e reggae. Preus nau tròç aquestes, que tornam trobar las soas inspiracions gessidas deu paisatge e de l'amna pirenencs, qui an hèit créisher lo son espiar esmiraglat e revoltat. Qu'i bota deu son monde, deu son país, e que's hèn enténer. L'occitan de la vath d'Aran qu'ei la soa lenga de tot dia, de l'intima, de l'amistat, de la revolucion. Que ns'ac liura en ua pòp doça aus ritmes plan sentits. Lo son produsit qui sap botar en valor la soa expressivitat. Totun que daisha quauquas finèstras epuradas, tau com la cançon Sense votz enregistrada en ua presa sus bandas analogicas, on tornam au duò vutz e guitarra. Per la cançon Eth Riu botada en davant per un permèr vidéoclip disponibla sus la tela, que reconeishem aqueras inspiracions de natura, la de l'arriu qui's passeja tau com la vita e s'encamina dab hidança. Qu'èm gahats peu groove solide de Bona umor e de Vèspe d'oli d'oliva, on ací

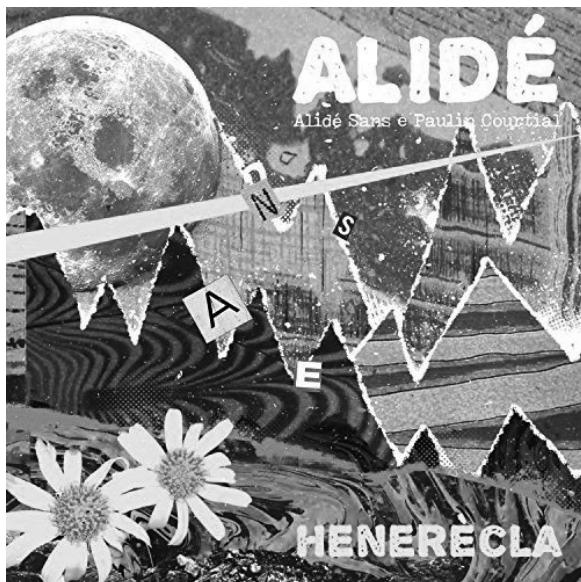

particularament, la votz cauta de l'Alidé revela un tèxte qui celèbra la sabor e la poesia deu moment present. Era revolucion de Conchita qu'ei lo conte faceciós deu disc, on ua hembla avia la conquista deus aròus deus capulats politics. Entiò l'independéncia ? Shens transicion, l'intimista As vist ? qu'avoa ua fragilitat suu ton de la confidéncia amorosa, e desplega un dialògue enter vutz vulnerabla e vriulons esmavents. Ua interprèta vertadèra, que v'ac disi.

Enregistrat au mes de genèr de 2018 a Germ per Johann Berger (I/O Records), Henerècla qu'ei portat peu label Hètaman, un nom qui soa artisanau e independent. Com ac comenta l'Alidé Sans : « Creiguem fòrtament en empoderament der'artista respècte dera sua òbra. De moment eth nòste disc ei eth prumèr trabalh discografic de Hètaman, mès era idea ei poder produsir d'auti artistes en un futur trabalhs discografics d'auti artistes. » Disponibla en avant-permèra en vath d'Aran lo 31 de març a Salardú, lo disc que sortí lo 6 d'abriu, en presentacion oficiau a Barcelona au hestau Barnasants.

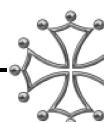
Tà seguir l'actualitat d'Alidé Sans e Paulin Cortial, rendètz-vos suu site alide-sans.com o en çò de l'agéncia de desenvolopament artistic Sirventés.

Lo Diari mai/junh 2018

**En vente au CCOR
ou sur le site**

www.ccor.eu

CONVIDACION AL VIATGE

Se deviái partir a l'estrangièr, cresi qu'anariái viure en Norvègia.

I fa freg l'ivèrn mas los abitants son serviables e aimables.

Las montanhas son nautas e la mar dintra dins las tèrras (fjiòrds). Los ostals de boès son polits e simples, las glèisas tanben son de boès.

Los politics son pas corromputs per l'argent, los norvegians son pas de volurs, son agradius e i a de plaça per tot lo mond.

Son pas trop nombroses ça que la...

Norvègia es un país ont la democracia vòl dire quicòm.

La natura es polida, i a de paisatges sauvatges, i a de planes e d'aubres bèls. Tot es grand !

Norvègia es un país que lo mond coneisson pas. Es do matge !

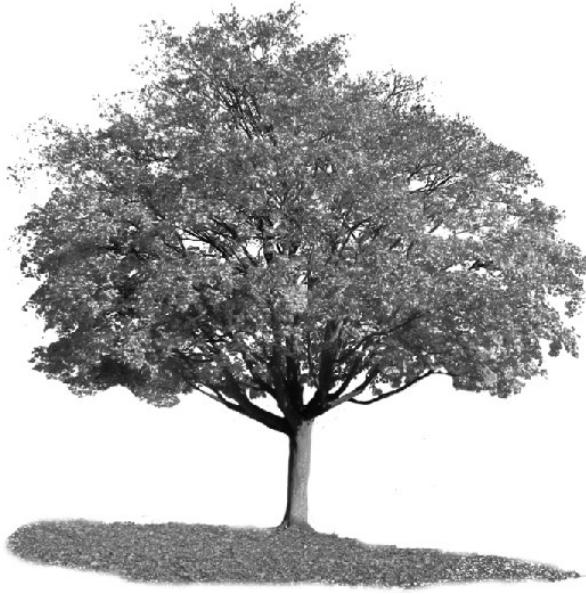
Quand la vida es dura (freg, nuèch) los abitants s'entre-ajudan, i a de solidaritat ...

I cal anar per compréner çò que disi e escrivi !...

Alan Buchholz
Cour d'occitan

PATRIMONI VEGETAL

Les pépinières MERCADIER à la Rivière 12270 St ANDRE DE NAJAC
TEL : 06 17 20 89 64
ou 06 24 14 57 43

Sont présentes sur toutes les foires ainsi qu'à la foire expo de Baraqueville les 20 et 21 octobre, la fête de la châtaigne à Laguépie le dernier dimanche d'octobre, à Ayssegne, à Castelnau Pegayrols, à Salles la Source avec exposition de fruits.

Depuis 1960 les pépinières Mercadier sont engagées dans la sauvegarde des races locales car il s'agit de variétés rustiques demandant peu de traitements chimiques, très bien adaptés aux sols et à nos climats résultant d'un savoir-faire de plusieurs générations.

Ils animent aussi des cours de taille et de greffe. Avec l'aide de l'association variétés locales¹², ils interviennent dans les écoles, créent et entretiennent plus de 10 vergers conservatoires.

Osca per aquel crane travalh

Amics, se voletz plantar un verdier sans vos enganar a ço de Mercadier cal anar.

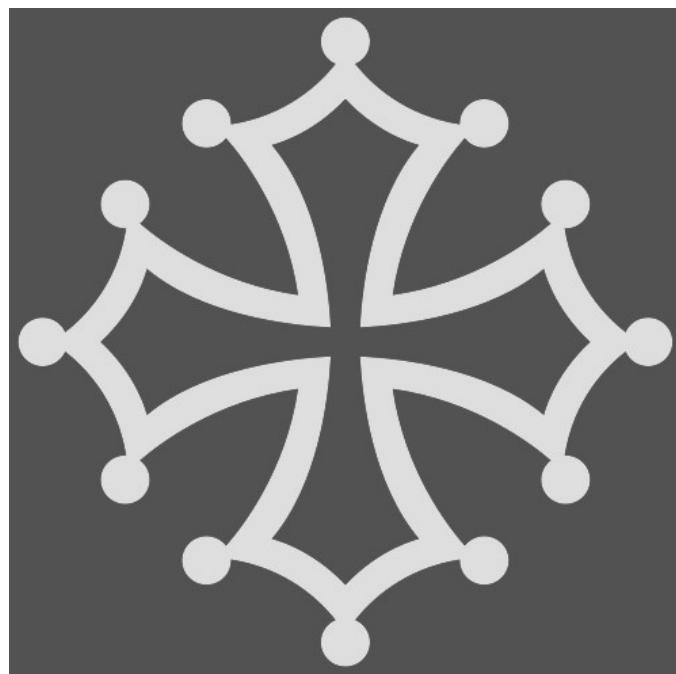

La croix occitane: petite histoire d'un grand symbole

Son origine se perd dans la nuit des temps !

Signe de ralliement, attribut politique et militaire, la croix occitane fut aussi un symbole religieux dès les premiers siècles de la chrétienté.

Présente aujourd’hui encore, dans certaines églises d’Orient, elle serait apparue en Occident avant l'an mil, au gré des brassages de populations. Mais comment s'est-elle ensuite propagée sur les terres de langue occitane ? Deux hypothèses majeures se dessinent.

Des origines provençales... ou toulousaines

Au "~~ème siècle, cette croix aux douze pommettes orne déjà le blason des seigneurs de Venasque (une ville de l'actuel Vaucluse). Un siècle plus tard, la voilà transmise aux comtes de Toulouse, devenus marquis de Provence par le biais de mariages. Elle serait dans ce cas d'ascendance provençale. Oui mais... A la même époque, « la croix raimondine » rejoint les armoiries des comtes de Toulouse, après avoir été adoptée par Raymond IV, chef -au Sud- de la première croisade. La ville et son comté en font leur emblème à partir du ',, ~ème siècle. Preuve de ses racines toulousaines ? Au fil des alliances, elle finit par devenir le symbole d'un large territoire couvrant plus ou moins les anciennes régions Midi- Pyrénées, Languedoc- Roussillon et PACA (une grande partie de l'arc linguistique dc l'occitan).

Un étendard deux fois millénaire

Entravé par l'annexion des territoires occitans au royaume de France après la croisade contre les Cathares, son usage perdure dans quelques familles et cités.

La révolution l'interdit... mais elle reste un étendard culturel et politique fort, brandi par les vigneron révoltés de 1907. Elle a flotté et flotte encore dans de nombreux rassemblements citoyens. Son retour institutionnel remonte, lui, aux années 1970, période où elle entre dans l'identité visuelle des Régions Midi-Pyrénées et Languedoc-Roussillon. Depuis 2016, la croix occitane fait partie intégrante du logo de notre Région.

Revue Région occitanie

